

Frøkildebeskrivelse FJELLEDELGRAN, *Abies lasiocarpa*

Håradalen - utvalgt bestand i Røldal

I Håradalen i Røldal ble det i 1971 plantet fjelledelgran av proveniensen Wind River fra Washington i USA. Plantingene i Håradalen utmerker seg med nobeledelgranaktige trær i en flott blågrønn farge, med god nålestilling og barmasse. Bestandet ble undersøkt av Skogfrøverket i 2021 som en videreføring av prosjektet «Aktuelle norske frøkilder i fjelledelgran til produksjon av juletrær». Skogfrøverket har nå i tre omganger sanket frø i Håradalen som er tilgjengelig som frøpartiene F17-018, F19-021 og F21-014. Wind River er av mange, spesielt i Rogaland ansett som særlig interessant til juletreproduksjon. Som beskrevet nedenfor er det godt dokumentert at plantingene i Håradalen er av Wind River opprinnelse.

Skogfrøverket sanker kongler av fjelledelgran Hi6 i Håradalen, Røldal. Opprinnelig proveniens er Wind River, Washington, USA, kartreferanse 75-4.0, 3500-4000 ft o.h.

Håradalen ligger i Røldal i Ullensvang kommune i Vestland fylke. Det er plantet fjelledelgran i vegskråningene langs riksveien i en lengde på omkring 2,5 km. I forbindelse med hyttebygging, parkeringsplass, sideveier og skisenter er mange trær blitt hogget for å gi plass og utsyn over dalen. Gjenværende plantinger ligger mellom 580 og 640 m over havet og er sørvendt med gode lysforhold. Sankeområdet består av 4 små lokaliteter; teig 1 ligger 640 m o.h. teig 2 som er hovedteigen ligger 630 m o.h. teig 3 ligger 600 m o.h. og teig 4 som ligger 580 m o.h. alle langs europaveien. Skogfrøverket har på noen teiger i Håradalen sanket kongler i 2017, 2019 og 2021 til produksjon av juletrær. Frøkvaliteten var ikke så god som ønsket første året, men fra 2019 er kvaliteten meget god for å være edelgran. Skogfrøverket sanket kongler fra teig 1, 2 og 3 i 2017 og 2019 og fra alle 4 teigene i 2021. Proveniensen Wind River har fylldig bar med blågrønne nåler rundt greinstammen, og er ganske så nobeledelgranaktig av utseende.

Håradalen Utvikling AS er et eiendoms- og driftsselskap som gård- og grunneierne i Håradalen etablerte for salg av blant annet hyttetomter, grunn til parkering, veger og hotell, samt drift av skisenter og alpinbakke. Skogfrøverket har fått tillatelse til å sanke kongler på teigene som selskapet eier langs veien. En av gårdeierne som også er aksjeeier og varamedlem til styret har bekreftet at det var Statens vegvesen i Hordaland som var oppdragsgiver og fikk gjennomført denne fjellelgranplantingen på flere av eiendommene i Håradalen.

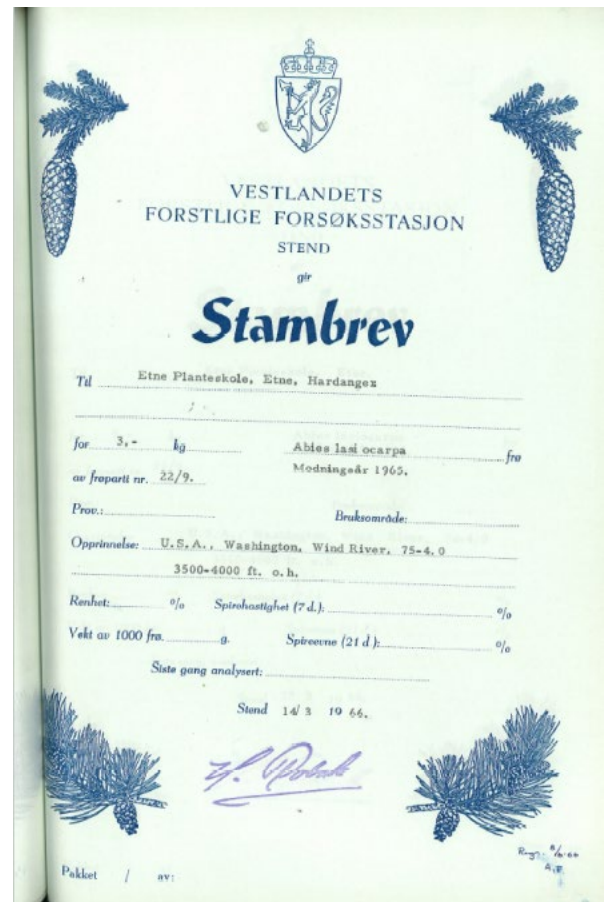
Vestlandet forstlige forsøksstasjon (Vff) importerte fra Manning Seed Company i USA i 1966 hele 45,2 kg frø av proveniensen Wind River fra Washington i USA. De to neste årene ble det importert fra dette selskapet 16,2 kg (1967) og 11,1 kg (1968) av den samme proveniensen, til sammen 72,5 kg frø av Wind River. Alt frøet ble solgt til skogplanteskoler, skogeiere og juletre dyrkere og partiet var utsolgt allerede i mars 1968.

Wind River ligger helt sør i Washington og området inngår i dag i frøsonene 042 og 440. Proveniensen Red Mountain som Skogfrøverket har markedsført tidligere ligger rett nord for Wind River området.

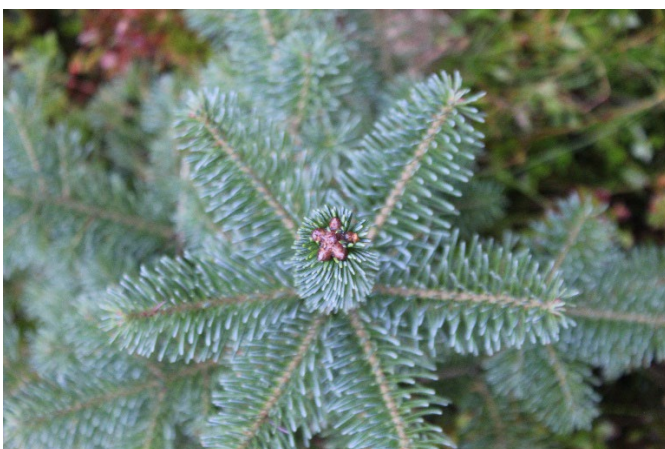
Etne planteskole kjøpte fjellelgranfrø av Vff, blant annet av proveniensen 22/9 Wind River i både 1966, (8 kg) og 1967 (7 kg). Denne proveniensen ble sådd og dyrket frem i 1966 og 1967 med såingsnummer 27/66 og 28/67. Plantene ble solgt som både 4 og 5 årige barrotplanter fra 1970 og frem til 1972.

Statens vegvesen, Hordaland kjøpte i 1971 (våren) 2000 planter av frøparti 22/9 som etter all sannsynlighet ble plantet langs den nybygde riksveien E-134 i Håradalen over Røldalsfjellet mellom Røldal og Odda. I perioden fra 1962 til 1983 kjøpte Statens vegvesen kun dette ene plantepartiet fra Etne planteskole.

Skogfrøverket har dokumentasjon på innførsel av frø fra Manning Seed Company til Vff, såprotokoller fra Etne planteskole og oversikter til hvilke kunder som har kjøpt plantene, blant annet Statens vegvesen.

Stambrev for frøparti 22/9 «Wind River» fra Vestlandets Forstlige Forsøksstasjon solgt til Etne planteskole i 1966

Naturforyngt plante i Håradalen. Fotografert fra toppen og ned. Foto: Jan-Ole Skage, Skogfrøverket

Sidegren og bar på tre i Håradalen. Foto: Jan-Ole Skage, Skogfrøverket

Den meget erfarne juletre dyrker Lars Ropeid i Suldal som hadde plantet proveniensen Wind River (22/12) våren 1973 meldte i 1994 om «en makeløs fin utvikling - nær 100 % juletrær» til daværende planteskolestyrer Johan A. Jansen i Etne.

En spørreundersøkelse til alle kjøpere av fjelledelgranplanter ble gjennomført i 1989 av tidligere planteskolestyrer Martin Barkved ved Etne planteskole for perioden 1962 til 1983. Han fikk mange svar, spesielt fra juletre dyrkerne. Tidligere skogreisningsleder Ottar Hove i Hjelmeland kommune oppsøkte de fleste plantinger med fjelledelgran i Ryfylke (Rogaland) og rapporterte positivt fra flere av plantingene.

Et toårige prosjekt ved Skog og landskap angående en registrering og undersøkelse av aktuelle norske frøkilder i fjelledelgran til produksjon av juletrær ble gjennomført i 2013 og 2014 (Skage, Edvardsen, Johnskås og Strande 2015). Plantingen i Håradalen ble den gang dessverre ikke undersøkt pga plassering ved og på hyttetomter og langs sterkt trafikkert vei, samt uklare eierforhold. Plantingen har imidlertid vært under observasjon fra Skog og landskap og juletrenæringen i lang tid. En videreføring av undersøkelsene ble derfor gjennomført av Skogfrøverket i september 2021.

Gjenværende planting i Håradalen utgjør omkring 4 dekar, det står igjen omkring 175 trær, hvor omkring 150 trær hadde tidligere blomster- og konglerester. Det var i 2021 kongler på omkring 25 trær. Overhøyden er i gjennomsnitt 16 m og overhøydiameter er i snitt 39,4 cm med normal treform, hvor frittstående trær er fra normale til breie. Det er god gjenvekst på bakken med omkring 110 nye småplanter, men uten spredning til nærliggende områder.

Fargen på baret ble klassifisert som blågrønt. De blågrønne nålene var lange (38 mm) og satt rundt hele greinaksen med rund nålestruktur, se bilder. Det var mange geiner (7) i kransen, men gjennomsnittlig få perlekvister (5) mellom kransene på trær i juletre størrelse. Det ble også registrert litt angrep av sibirsk edelgranlus og edelgranskuddsjuke.

Plantingen ble klassifisert som A; «svært egnet som frøkilde» til juletrær.

Litteratur:

Skage, Edvardsen, Johnskås og Strande 2015: Aktuelle norske frøkilder i fjelledelgran til produksjon av juletrær. Toårig prosjekt 2013-2014. Oppdragsrapport fra Skog og Landskap 7/2015: 19 s.

Skogfrøverket sanker kongler av fjelledelgran Hi6 i Håradalen, Røldal. Foto: Jan-Ole Skage, Skogfrøverket

Nålestilling på grener av fjellelgran Hi6 Håradalen, Røldal. Foto: Jan-Ole Skage